

Tanpınar'ın Şiir Sanatı Hakkında Birkaç Söz

Mehmet KAPLAN

Çok cepheli bir şahsiyeti ve zengin bir kültürü olan Ahmet Hamdi Tanpınar'ı (1901-1962) bugünün okuyucuları genellikle romanları, hikâyeleri, denemeleri ve mektupları ile tanırlar. Halbuki Tanpınar, her şeyden önce bir şâirdir ve Lûtûn eserlerinde şiir duygusundan gelen sanatkârane bir parıltı, derin, hayallerle dolu çağrışımlı bir ifade vardır. Tanpınar'ın ve Türkçenin en güzel romanlarından biri olan Huzur'da bu şiir duygusu bütün ihtişamı ile kendisini hissettirir. Huzur'un kahramanı Mümtaz, hayatını şiir, sanat ve güzelliğe adanmış olan Tanpınar'ın kendisidir. Abdullah Efendi'nin Rüyaları ile Yaz Yağmuru adlı hikâye kitaplarında da his ve hayâl adamı Tanpınar'ı buluruz. Türkçede yazılmış en güzel denemelerinden biri olan Beş Şehir'i içten aydınlatan da bu şiir duygusu değil midir?

Tanpınar'ı sadece eserleriyle değil, şahsiyetiyle de tanıyan birisi olarak diyebiliriz ki, şiir onun hayatının başlıca gayesini teşkil ediyordu. Özlediği en büyük şey, ebediyete kalacak bir mısra vücuda getirmektir.

Tanpınar şiir üzerinde sürekli olarak düşünmüş ve bir hayli yazı yazmıştır. Bunlarda onun şiir görüşü ile beraber, şiire neden büyük bir ihtirarla sarılışının sebeplerini de buluruz. Ahmed Haşim ve Yahya Kemal'i yakından tanıyan Tanpınar, onlar gibi şiir ile nesri kesin olarak birbirinden ayırır. Nesir, geniş imkânlarıyla bütün hayatı içine alır. Nesir ile her şeyi anlatmak mümkündür. Şiir dar şekli ile ayıklamayı, özü bulmayı gerektirir. Fakat şiir, sadece dar bir şekil ve öz değil, gayesini kendi varlığında bulan

bir "mükemmeliyet" ve "halis sanat"tır.

Tanpınar Edebiyat Üzerine Makaleler'inde şiiri nesirden ayıran özellikleri uzun uzun anlatır. Bu fikirlerden çoğu Türk edebiyatında Ahmet Haşim ile Yahya Kemal, Fransız edebiyatında Tanpınar'ın üstad olarak tanıdığı Paul Valéry'den gelir. Fakat Tanpınar'da onlardan farklı bir taraf da vardır. Tanpınar şiir ile rüya arasında bir bağlantı kurar. Tanpınar rüyaları seviyor ve onlarda derin bir mâna buluyordu. Tanpınar'ın üstad tanıdığı yukarıda adları zikredilen şâirlerde rüyalara karşı böyle bir ilgi yoktur.

Tanpınar, XX.yüzyılda rüyalara derin bir mâna veren Freud, Jung ve Bachelard'ı büyük bir dikkatle okumuştur. Onun şiirleriyle nesirlerini birleştiren başlıca unsur rüyalar"dır. Türk Edebiyatında Tanpınar'ın dışında hiç bir Türk yazarı rüyalara aynı önem ve değeri vermemiştir.

Tanpınar, rüyalarda insan ruhunun derin sırlarını, geçmiş ve geleceği bulunuyordu. Ona göre şiir, dil vasıtasıyla bir nevi rüya hali yaratmaktı. Bundan dolayı o, şiirde nesirde olduğu gibi hayatın dış arıza ve görüntülerinin akis ve hikâyelerini değil, insan ruhunun ve hayatın sırlarını arıyordu. 1930 yılında yazdığı bir denemede şöyle diyordu:

"Hakiki şiirin, asıl sanat eserinin kendi varlığından başka bir hedefi yoktur. Kendisinde başlar, kendisinde biter. Bütün asaleti de buradan gelir. Ondan beklenilecek yegâne şey, bizde bediî alâka dediğimiz ve hayatımızın maddî taraflarıyla, gündelik endişeleriyle münasebettar olmayan saf bir alâka uyandırmasıdır."

"Bu belki anî bir cehitle kendini

bulan ruhun, insandaki ezeli hakikatle temasından doğan bir konuşmadır, belki güzellik dediğimiz idealle bir lâhza başbaşa kalmanın verdiği mestîdir. Bu mânada denilebilir ki, şiir ve alelumun sanat ferdin en mutlak ve hür surette kendini idrak ettiği zirvedir" (1)

Tanpınar, başka yazılarında da şiirin günlük hayatın endişe ve menfaatlerinden uzak olduğu ve ancak bu suretle elde edilebileceği fikri üzerinde durur. Bu görüş düşüncelerini hatırlatır. Mistikler de şâir gibi edebî hakikati kendi içlerinde bulurlar. Tanpınar'ın yukarıda zikredilen parçanın ikinci paragrafında "kendini bulan ruhun insandaki ezeli hakikatle teması"ndan bahsetmesi mistik düşünceye çok yakındır.

Tanpınar, mistik olmamakla beraber, "ezeli hakikat", "güzellik", "ebediyet" ve "mükemmeliyet"i arayışıyla mistiklere çok yaklaşıyor. O, şiirin pratik ve sosyal gayesini tamamiyle reddeder, ve bu işi nesre bırakır.

"Lisanın tabii mantığından başka hiçbir kayıt tanımayan serbestisiyle, hudutsuz genişliğiyle nesrin, fikrin her çeşidini istiaba müsait olduğunu kim inkâr edebilir? Birbirini kovalayan sahifeler, vuzuhtan bir an ayrılmayan düzgün ve mantıklı cümleler, bütün arzularımızı tatmine, her türlü temiz niyetimizi aşlamaya muktedir. Fikrin birbirini itmam eden basamaklarla istenen neticeye isâlini o temin eder. O istediğimiz şekle girer, arzu ettiğimiz hüviyeti alır, ağlar, güler, anlatır, mantık yapar, itham eder, ikna eder, zekâmızın bütün faaliyetlerini ifade, günlük hayatımızın bütün ihtiyaçlarını tesviye eder ve esasen onların mahsûlüdür." (2)

Buna göre nesirde rahatça anlatılabilen şeyleri şiirden istemek abestir. Böyle bir şeye kalkmak şiiri tabiatından dışarı çıkarır ve bozar. Nesirlerinde hayat, cemiyet ve insanlığın bütün meselelerini ele alan Tanpınar, şiirin daimî halis bir sanat olarak kalmasını istemiş ve şiirine günlük hayatın ve toplumun meselelerini sokmamıştır. Tanpınar'ın bu konulardaki fikirlerini merak edenler mensur

